

DET KONGELIGE KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Oslo kommune
Rådhuset
0037 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

17/4997-2

5. februar 2017

Svar om reglene for bortvisning, utveksling av informasjon mv.

Kunnskapsdepartementet har mottatt brev fra Oslo kommune fra 24. oktober 2017. Kommunen tar opp utfordringer med reglene om bortvisning, rettsgrunnlaget for andre inngripende tiltak overfor elevene, samt behovet for utveksling av informasjon mellom ulike etater og tjenester. Departementet beklager at det har tatt tid å besvare henvendelsen.

Reglene om bortvisning

Reglene om ordensreglement og bortvisning står i opplæringsloven §§ 9 A-10 og 9 A-11. Alle skoler skal ha et ordensreglement. Ordensreglementet skal blant annet inneholde regler for elevenes oppførsel og hvilke reaksjoner skolen kan bruke når elevene bryter disse reglene. Skoleeier kan fastsette at bortvisning skal være en mulig reaksjon.

Bortvisning er den mest inngripende reaksjonen i skoleverdenen. Loven stiller derfor visse begrensinger til bruken av dette tiltaket. I § 9 A-11 er det blant annet satt grenser for hvor lenge bortvisning kan vare; I videregående skole kan en lærer bortvise fra sin undervisningsøkt, rektor kan bortvise opptil fem skoledager og skoleeier kan bortvise for resten av skoleåret. Før bortvisning brukes som reaksjon skal andre reaksjoner være vurdert. Bortvisning utover en undervisningsøkt er et enkeltvedtak og må følge forvaltningslovens regler for dette. Det innebærer blant annet at eleven skal varsles, få uttale seg til varselet, vedtaket skal være skriftlig og det kan påklages.

Muligheten til å vise bort elever mens det tas stilling til en lengre bortvisning

Oslo kommune etterlyser en hjemmel for lovlig å sende en elev i videregående skole bort fra skolen inntil et vedtak om bortvisning for resten av skoleåret er fattet.

Postadresse
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo
postmottak@kd.dep.no

Kontoradresse
Kirkeg. 18
www.kd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org no.
872 417 842

Avdeling
Opplæringsavdelingen

Saksbehandler
Clara Hasselberg
22 24 75 93

Departementet mener at dette allerede er mulig innenfor dagens regelverk. Departementet legger til grunn at et kortere vedtak om bortvisning kan følges opp av et med lengre varighet så lenge det er en reaksjon på samme faktiske forhold og vilkårene for den lengre bortvisningen er oppfylt. Dersom vilkårene for bortvisning er oppfylt kan en beslutning om bortvisning gjort av en lærer følges opp av et vedtak fra rektor, og rektors vedtak kan følges opp av et vedtak fra skoleeier. Handler skoleeier raskt, det vil si i løpet av fem skoledager, kan skoleeiers vedtak dermed følge rektors vedtak sømløst.

Etter departementets syn bør det være mulig for skoleeier å gjennomføre den nødvendige saksbehandlingen som et vedtak om bortvisning for resten av skoleåret krever, i løpet av fem skoledager. Det vil være få saker det er tale om og denne typen saker bør prioriteres. Departementet merker seg at Oslo kommune i sitt brev selv uttrykker at saksbehandlingen i ytterkant kan ta en uke. Departementet vil dessuten understreke at mer enn én uke borte fra undervisning og det sosiale på skolen er lenge, og potensielt har høyt skadepotensiale. Særlig gjelder dette for elever som kanskje allerede er i ferd med å havne utenfor utdanning og skolefelleskapet.

«Særlege alvorlige» brudd på ordensreglementet

Oslo kommune etterlyser en klargjøring av hva som omfattes av «særlege alvorlige» brudd i § 9 A-11 og som dermed kan gi grunnlag for bortvisning for resten av skoleåret. Oslo kommune nevner eksempler på atferd de mener kvalifiserer til bortvisning resten av skoleåret, bl.a. å true med kniv på skolen, grovt å krenke en annen elev gjennom trusler, å publisere opptak eller foto av elever i seksuell aktivitet, grovt å fysisk krenke en annen for eksempel ved bruk av kvelertak, seksuelle handlinger etc.

Lovgiver har i § 9 A-11 med hensikt brukt en skjønnsmessig standard for hvilke faktiske handlinger som skal føre til bortvisning for resten av skoleåret. Poenget med å bruke et skjønnstema i lovteksten er at det skal gjøres konkrete vurderinger og at reaksjonsbruken skal tilpasses den bestemte og unike situasjonen. I forarbeidene til paragrafen er det påpekt at man må vurdere bruddets art og skadevirkninger. Skoleeier må altså vurdere både årsaker og virkninger av det som har skjedd, samt forhold ved både eleven som har utført handlingen og de elevene eller ansatte som har blitt skadelidende.

På bakgrunn av dette vil ikke departementet ta stilling til om handlingene Oslo kommune viser til kategorisk skal føre til bortvisning for resten av skoleåret. Hver sak må vurderes konkret. Departementet understreker at bortvisning for resten av skoleåret er en svært streng reaksjon, som har høyt skadepotensiale for den som bortvises. Alternativer til bortvisning for resten av skoleåret bør derfor være hovedregelen og disse alternativene må utredes og vurderes grundig.

Tvangsbyttning av videregående skole

Oslo kommune ønsker en hjemmel for å kunne tvangsflytte en elev i videregående opplæring, samt hjemler for andre inngripende tiltak rettet mot elever i skolehverdagen.

Departementet anser at ensidig å fastsette at en elev skal bytte videregående skole er så inngripende at det forutsetter hjemmel i lov. Lovhjemmel om tvangsbyttning/-flytting av skole i videregående finnes ikke i opplæringsloven i dag. Dette skiller seg fra grunnskolen der det er mulig å tvangsflytte en elev fra nærskolen når hensynet til medelevene tilsier det (jf. opplæringsloven § 8-1 siste ledd). Tvangsbyttning av videregående skole er derfor ikke tillatt som reaksjon for brudd på ordensreglementet.

På videregående nivå kan skoleeier legge til rette for skolebyttning for en elev ved å tilby eleven å starte på en annen skole. Det er også mulig for skoleeier å initiere skolebyttning ved å bortvise eleven fra skole A for resten av skoleåret, men tilby plass ved skole B. Sistnevnte forutsetter både at vilkårene for bortvisning for resten av skoleåret er oppfylt, samt at eleven må kvalifisere til inntak ved den andre skolen og saksbehandlingsreglene for inntak må følges. I begge tilfeller vil det være frivillig for eleven om han eller hun ønsker å starte på den andre/nye skolen.

I Prop. 57 L (2016–2017) lovet departementet å ta initiativ til en bredere gjennomgang av både hensiktsmessigheten og rettsgrunnlag for ulike inngripende tiltak overfor elever. Denne gjennomgangen er påbegynt. Samtidig blir det gjort en ekstern utredning av det rettslige grunnlaget for bruk av tvang og makt i skolen. Departementet vil følge opp disse problemstillingene videre i 2018 og ta initiativ til lovendringer der det er nødvendig. Spørsmålet om hjemmel for tvangsflytting av skole i videregående vil bli en del av dette. Departementet tar sikte på å foreslå en lovhjemmel for tvangsflytting også i videregående skole. På samme vis som i grunnskolen bør tvangsflytting være mulig dersom det er det eneste tiltaket som kan sikre elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø.

I sitt brev etterlyser Oslo kommune lovregulering av tiltak *utenfor* skolen som ungdom som ikke går på skole skal plikte å delta i.

Kommuner og fylkeskommuner kan ha ulike tilbud til ungdom som er bortvist fra skolen eller av andre grunner ikke går i videregående. Alle fylkeskommuner skal ha en særskilt oppfølgingstjeneste rettet mot ungdom under 21 år som ikke er under opplæring, jf. opplæringsloven § 3-6. En plikt for ungdommene til å delta i bestemte tiltak forutsetter imidlertid hjemmel i lov. Per i dag er det nesten ingen aktiviteter ungdom i skolealder plikter å gjennomføre, foruten tvangstiltak administrert av barnevern eller rettsvesenet. Opplæringsloven har ikke en gang opplæringsplikt på videregående nivå. Ungdom har en rett til videregående opplæring, men ingen plikt.

Å etablere plikt for ungdom som er bortvist fra skolen eller av andre grunner ikke er i opplæring til å delta i visse aktiviteter, reiser store prinsipielle spørsmål. En slik plikt innebærer et kraftig inngrep i ungdommens autonomi og integritet. I tillegg kommer

vurderinger av om denne typen pliktige tiltak eller tiltak med preg av tvang, i det hele tatt er nyttig og hensiktsmessig overfor denne gruppen ungdommer.

Kunnskapsdepartementet mener at obligatoriske tiltak utenfor skolesfæren ikke naturlig hører under opplæringsloven og den sektoren og tjenesteområdet denne regulerer. Slike tiltak må i tilfelle finne sin rettslige forankring i andre regelverk og sektorer, f.eks. barnevern, NAV-systemet og justis. Departementet vil derfor ikke følge opp dette forslaget fra Oslo kommune, men viser til at tiltak *innenfor* skolesfæren er under utredning.

Utveksling av informasjon mellom ulike aktører og nivåer

Oslo kommune etterlyser en hjemmel i opplæringsloven og forvaltningsloven som gjør det enkelt for skolen og andre offentlige instanser å utveksle informasjon om enkeltelever uten hinder av taushetsplikt. Oslo kommune trekker særlig fram behovet for å dele informasjon med skolehelsetjenesten og politiet.

Departementet er opptatt av behovet ulike aktører rundt barn og ungdom har for å samarbeide effektivt og hvordan regelverket legger til rette for informasjonsflyt. Dette handler blant annet om hvorvidt reglene om taushetsplikt er til hinder for et godt samarbeid mellom skolen og andre etater og tjenester. I denne forbindelse er det viktig at både taushetsplikten og opplysningsrettene og opplysningspliktene i ulike regelverk ses på som en helhet. Det er dessuten viktig ikke å miste av syne de verdier som taushetsplikten ivaretar. Taushetsplikten skal beskytte enkeltindividet og dessuten legge grunnlaget for tillit til tjenestene. Man må for eksempel gå ut fra at sikkerhet for at en person har taushetsplikt virker positivt på barn og unges tillit til helsetjenesten og barnevernet.

Etter departementets syn er det grunn til å understreke dagens system med samtykke som hovedregelen for og nøkkelen til informasjonsutveksling mellom etater og tjenester. Gjennom informert samtykke fra den opplysningene gjelder sikres tilliten til tjenestene og prosessene samtidig som informasjon kan utveksles. I tillegg til samtykke finnes det dessuten flere hjemler for utveksling av ellers taushetsbelagt informasjon. Disse ivaretar i stor grad situasjoner der det er høyt skadepotensiale eller annen uakseptabel risiko knyttet til ikke å utveksle informasjon.

Regjeringen har opprettet 0–24 samarbeidet som skal avdekke utfordringer og fremme tiltak og strategier for bedre oppfølging av utsatte barn og unge på tvers av sektorer og tjenesteområder. En egen arbeidsgruppe kartlegger hvordan gjeldende regelverk om taushetsplikt, informasjonsrett og opplysningsplikt forstås og etterleves. Gruppen ser blant annet på hva som oppfattes som gråsoner og mulige samarbeidsområder for sektorene. Arbeidsgruppen skal levere sin rapport og forslag til tiltak 30. april 2018. Departementet ser fram til å ta i mot arbeidsgruppens rapport med forslagene fra gruppa.

Inntil videre vil departementet oppfordre alle kommuner til å gjøre prinsippet om samtykke godt kjent og gjøre tilgjengelig kvalitetssikret informasjon og materiale som kan benyttes ved innhenting av samtykke. Kommunene bør sikre at deres ansatte på ulike tjenesteområder er

kjent med handlingsrommet og gevinsten som ligger i bruk av samtykke. Kommunene bør også sikre at de som arbeider i både opplæringssektoren og på andre tjenesteområder har god nok kjennskap til de ulike hjemlene som finnes for å utveksle taushetsbelagt informasjon uten samtykke.

Med hilsen

Erik Saglie (e.f.)
avdelingsdirektør

Clara Hasselberg
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi:
Utdanningsdirektoratet
Fylkesmennene